

11. Spektor O. M. Humanne ta vidpovidalne stavlennia do tvaryn: [metodychnyi posibnyk] [Elektronnyi resurs] /Spektor O. M., Yenzheievska L. M., Moskalyk E. A., Khailenko A. O. – K: Komprynt, 2018.– 88 s.– Rezhyom dostupu: <https://osvita-omr.gov.ua/wp-content/uploads/2018/.pdf>
12. Ecotourism – Wikipedia. [Elektronnyi resurs] – Rezhyom dostupu: <https://en.wikipedia.org/wiki/Ecotourism>
13. McQuerrey L. The importance of dogs in our lives. [Elektronnyi resurs] – Rezhyom dostupu: <https://dogcare.dailypuppy.com/importance-dogs-lives-6622.html>.
14. Medias Support in Promoting Environment Awareness. [Elektronnyi resurs] – Rezhyom dostupu: Medias Support in Promoting Environment Awarenessijsae.in › index.php › ijsae › article › viewFile
15. The Best and Worst Plants for the Classroom. [Elektronnyi resurs] – Rezhyom dostupu: <https://www.teachstarter.com/blog/best-and-worst-indoor-plants-for-classrooms/>
16. The Effect of Music on Plant Growth (Updated on October 21, 2019). [Elektronnyi resurs] – Rezhyom dostupu: <https://dengarden.com/gardening/the-effect-of-music-on-plant-growth>
17. What is BookCrossing? [Elektronnyi resurs] – Rezhyom dostupu: <http://www.bookcrossers.eu/pages/was-ist-bookcrossing.php>
18. What is BOOKCROSSING? What does BOOKCROSSING. [Elektronnyi resurs] – Rezhyom dostupu: <https://www.youtube.com/watch?v=fqcRu1sNEAk> (data zvernennia:25.02.2020).

УДК 373.3.013.8

DOI 10.31652/2415-7872-2020-63-37-44

САМООРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

О. Я. Теслюк, orcid.org/0000-0003-4760-9895

У статті охарактеризовано суть та особливості самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи як педагогічної проблеми; здійснено аналіз поняття «самоорганізація навчальної діяльності», проаналізовано підходи науковців щодо його трактування; розглянуто навчальну діяльність як провідну в молодшому шкільному віці та охарактеризовано цей вид діяльності з позицій можливостей її самоорганізації; обґрунтовано необхідність формування навички самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи; запропоновано прийоми формування навичок самопізнання, самоконтролю, самооцінювання як елементів самоорганізації навчальної діяльності.

Ключові слова: самоорганізація, самоорганізація навчальної діяльності, молодші школярі, початкова школа, самопізнання, самоконтроль, самооцінювання.

ELEMENTARY SCHOOL PUPILS' SELF-ORGANIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITY AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

O. Tesliuk

The article describes the essence and peculiarities elementary school pupils' self-organization of educational activity as a pedagogical problem. The article deals with the theoretical aspects, psychological and pedagogical features of self-organization of learning and educational activity of pupils. The concept of "self-organization of educational activity" has been explored. The approaches of scientists to its interpretation has been analyzed. The educational activity is considered as leading in the younger school age and this type of activity is characterized from the standpoint of the possibilities of its self-organization. The necessity of forming primary school pupils' skill of self-organization of educational activity is substantiated. Methods of skills formation for self-knowledge, self-control, self-esteem as elements educational activity self-organization are offered. Self-organization of educational activity defined as personality activities aimed at the organization of learning material, the formation of abilities, skills and competences, which is carried out through self-knowledge (the process by which a person learns about itself and the process of knowing the essence, abilities and opportunities of its own "I"), self-control (activities aimed at analyzing, understanding the effectiveness and the efficiency of their own educational activities, the causes of success and failure) and self-assessment (judgment of a person about the degree of presence of certain qualities, properties in relation to them with a certain standard, sample). Self-organization of learning activity of pupils contributes to the improvement of the learning process and organizes educational activities of pupils. The effectiveness of educational activity depends on pupils' own efforts and attitudes. The sequence of actions for the full acquisition by students of mental actions and concepts is described.

Keywords: self-organization, self-organization of educational activity, elementary school students, elementary school, self-knowledge, self-control, self-esteem.

На сучасному етапі модернізації української освіти все виразніше виявляється тенденція до підвищення якості освіти, у тому числі її початкової ланки, створення умов для найповнішої та гармонійної реалізації учнівського потенціалу. За експертними оцінками найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими професійними вміннями [11].

В оновленій школі і досі достатньо гостро стоїть проблема підвищення ефективності процесів навчання і виховання дітей. Це пов'язано, передусім, з тим, що з року в рік зростає обсяг інформації, яку учні повинні засвоїти, зрозуміти ті чи інші форми взаємодії. Звідси слідує, що проблема базується на пошуку таких засобів і способів, які б сприяли міцному, усвідомленому засвоєнню знань, умінь і навичок. Завдання кожного педагога навчити дитину правильній поведінці під час вирішення навчальних проблем, сформувати вміння вчитися, бути активним суб'єктом навчально-виховного процесу.

В умовах становлення Концепції Нової Української Школи (НУШ) однією із 10 ключових компетентностей, які сприяють успіху протягом усього життя та особистій реалізації є «уміння вчитися впродовж життя», що інтегрує здатність до самостійного пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок, організації навчальної діяльності (власної та колективної), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, уміння визначати навчальні цілі та способи їхнього досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя [11].

На початку шкільного життя в особистому арсеналі молодшого школяра немає достатньо інструментів для самоорганізації навчальної діяльності. У зв'язку з цим у діяльності педагога важливим завданням є формування в учнів уміння «навчальної самостійності», що є основою навички самоорганізації навчальної діяльності.

Аналіз педагогічних публікацій свідчить, що науковці досліджують основи самоорганізації навчання (О. Бондаревська, В. Донцов, Е. Марусова та ін.), компоненти самоорганізації (Н. Михайлова), методи (Ю. Бабанський) та способи самоорганізації навчальної діяльності (В. Давидов). Про актуальність теми свідчать також результати наукових пошуків. Зокрема, проблемі самоорганізації навчальної діяльності присвячено чимало наукових праць В. Бондаря, Л. Виготського, О. Вознюк, А. Громцевої, Ю. Калугіна, П. Каптерєва, Ю. Колоткіна, В. Кременя, М. Кузьміна, С. Кульневича, І. Лернера, О. Осницького, С. Рубінштейна, О. Савченко, А. Смолкіна, Т. Суислової, Н. Тализіної, А. Хуторського, С. Цюри та ін.

Незважаючи на численні дослідження, проблема самоорганізації навчальної діяльності залишається актуальною. Окрім цього її актуальність підсилює низка суперечностей, зокрема, між:

- слабкою сформованістю психологічних механізмів і процесів самостійності та необхідністю успішного здійснення самоорганізації навчальної діяльності учнем початкової школи;
- збільшенням кількості дітей, у яких виникають труднощі під час самоорганізації навчальної діяльності та обмеженими можливостями початкової школи у процесі формування навичок самоорганізації навчальної діяльності на основі особисто орієнтованого підходу;
- потребою у формуванні особистості школяра, здатного до навчання впродовж життя та традиційними підходами до організації навчальної діяльності, що часто побудована на виконанні навчальних завдань без урахування особистої траєкторії учня.

Мета статті – з'ясувати суть та особливості самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи в контексті реалізації ідей Нової української школи.

Навчальна діяльність завжди передбачає особисту активність учня, самостійність протікання пізнавальних процесів. Одним із умінь, яке опановує дитина молодшого шкільного віку є вміння самоорганізовувати навчальну діяльність. Поряд із засвоєнням змісту наукових понять дитини оволодіває способами організації нового для неї виду діяльності – навчання. Планування, контроль, самооцінювання набувають іншого змісту, бо дія в системі наукових понять передбачає чітке виокремлення взаємопов'язаних етапів. Навчатися вчитися є одним із основних завдань молодшого школяра [6, с. 25].

Самоорганізація особистості є унікальним психологічним і педагогічним феноменом. Вона інтегрує в собі весь комплекс істотних характеристик, важливих для сучасної людини: автономія (здатність до самокерування), незалежність, креативність та здатність до саморегуляції фізичного та психологічного станів. Важливим фактом є те, що особистість, здатна до самоорганізації, уміє мобілізувати свої можливості для здійснення директивної чи планованої діяльності. Ще більш важливим фактом є те, що результатом такої мобілізації є не лише визначення змісту діяльності суб'єкта, але і також його здатність перебудовувати особистий ресурс для досягнення поставлених завдань.

На цьому етапі розвитку науки існує чимало визначень поняття «самоорганізація». Усі вони побудовані на таких найбільш поширених методологічних основах: загальна теорія та принципи самоорганізації комплексу систем у кібернетиці та синергетиці (Н. Вінер, С. Курдюмов, І. Пригожин та ін.);

системний підхід (І. Блауберг, Е. Юдін); імовірнісна теорія (Е. Тріфонов); положення філософії про людину як суб'єкт співвідношення, здатну до самоорганізації (А. Маслоу, К. Роджерс та ін.)

Уперше термін "самоорганізація" був використаний У. Ешбі в 1947 р. У XX столітті цей термін використовувався в синергетиці, а також в природничо-наукових дисциплінах. Починаючи з 70-х років, термін був уведений і в педагогіку, де під самоорганізацією розуміють діяльність і здатність особистості, пов'язані з умінням організовувати себе для будь-якої діяльності (К.К. Платонов).

На початку XXI століття самоорганізація стала основним елементом в структурі початкової загальної освіти, яка охоплює всі знання, уміння і навички для розвитку компетенції школярів. У своїх працях А. Кирилова позначає самоорганізацію як впорядковану і динамічну структуру розвитку особистості, яка інтегрує всі функціональні та особистісні компоненти, що виявляються в усвідомленій побудові діяльності людини [10, с.146].

У монографії С. Кульневича «Педагогіка самоорганізації: феномен змісту» змістова частина самоорганізації спирається на моральну детермінацію свідомості тих, хто здійснює яку-небудь діяльність. Автор вважає її основною, керуючою, морально значущою для особистості, і такою, що визначає її зміст. При цьому зовнішня організація в самоорганізованому процесі є інструментом, що реалізує «запуск» особистісних структур у свідомості об'єкта [14, с.34].

Згідно з ідеями А. Адлера та його психологічною концепцією самоорганізацію можна трактувати як:

- внутрішній стан особистого зростання;
- внутрішній стан виконуваної діяльності (академічної, навчальної, професійної тощо);
- психологічна основа для формування індивідуального стилю творчої діяльності;
- шлях структурування персонального освітнього простору для розвитку, в якому особистість

відповідальна за свій персональний та професійний розвиток.

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що самоорганізація особистості базується на окремих психологічних ресурсах, що сприяють досягненню поставлених цілей [25, с.544].

За визначенням О. Бондаревської і С. Кульневич, «самоорганізація – це процес переведення свідомості особистості з режиму відтворення в режим концентрації власної діяльності» [3, с.347]. Л. Фрідман зазначає, що самоорганізація є сутнісним принципом організації навчального процесу. Це вміння особи без систематичного зовнішнього контролю і без стимуляції зовні організовувати й здійснювати власну навчальну діяльність. Існує також трактування самоорганізації як діяльності й здатності особистості, які виявляються в цілеспрямованості, активності, обґрунтованості мотивації, плануванні власної діяльності, самостійності, швидкості прийняття рішень і відповідальності за них, критичності оцінки результатів своїх дій, почутті обов'язку [18]. Самоорганізацією називають також дії, пов'язані зі здатністю особистості організовувати себе в процесі здійснення діяльності [8, с. 106].

У результаті проведеного аналізу праць дослідників можна зробити висновок про те, що немає єдиного розуміння самоорганізації. Деякі дослідники характеризують самоорганізацію як процес, діяльність, дію, уміння, а інші – як сукупність вже наявних якостей і властивостей особистості. Більшість дослідників в якості ознак компонентів самоорганізації виокремлюють: вольову регуляцію, мотивацію, здатність організувати себе, цілепокладання, планування і рефлексію.

Однак С. Міхневич у процесі розгляду поняття «вміння самоорганізації» вважає, що планування, організація, контроль і оцінка належать до комплексу особистісних дій, і описує їх як категорії поняття [16]. Але, на нашу думку, це насамперед, елементи будь-якої діяльності, а також і навчальної.

Таким чином, під самоорганізацією часто розуміють сукупність всіх особистісних здібностей, які дають змогу ефективно упорядковувати діяльність, що містить комплекс: вольову регуляцію, мотивацію, навички планування та визначення мети.

На нашу думку, самоорганізація навчальної діяльності (далі – СОНД) – це діяльність особистості, спрямована на організацію засвоєння навчального матеріалу, формування умінь, навичок та компетентностей, що здійснюється шляхом самопізнання, самоконтролю та самооцінювання.

У молодшому шкільному віці провідною стає навчальна діяльність. Охарактеризуємо цей вид діяльності з позиції можливостей її самоорганізації.

У дослідженнях різних педагогів цей вид діяльності трактується по-різному. У класичній психології та педагогіці навчальна діяльність визначається як провідний вид діяльності в молодшому шкільному віці. У дослідженнях Ю. Бабанського, Л. Занкова, В. Давидова, Д. Ельконіна, В. Репкіна, А. Маркової, Г. Усової, Г. Костюка, В. Паламарчук, О. Савченко поняття навчальної діяльності інтерпретується по-різному.

На думку Г. Костюка, навчальна діяльність – єдність операційної, мотиваційної й змістової характеристик активності учня, система процесів розв'язування різноманітних завдань [15].

Д. Ельконін вважає, що навчальна діяльність – це діяльність, спрямована на здобуття знань про оточуючий світ, на оволодіння новими вміннями й навичками, а також на зміну себе як суб'єкта діяльності [24, с. 45].

В. Давидов стверджує, що навчальна діяльність – провідний вид діяльності молодшого школяра, змістом якої є теоретичні знання: єдність змістового абстрагування, узагальнення та теоретичних понять [5].

На думку О. Савченко, навчальна діяльність – діяльність, яка складається з потреб і мотивів, мети й умов їх досягнення, дій і операцій з певним предметним змістом [20].

У молодшому шкільному віці навчання стає провідною діяльністю. Це означає, що формування особистості та розумовий розвиток здійснюється головним чином, під час навчання. Основним новоутворенням молодшого шкільного віку, на думку Д. Ельконіна, є словесно-логічне мислення. Іншим важливим новоутворенням є вміння дітей довільно регулювати свою поведінку [24, с. 60-61].

Д.Ельконін, визначає таку структуру навчання: 1) учбово-пізнавальні мотиви; 2) навчальне завдання та навчальні операції, які складають завдання; 3) контроль; 4) оцінка [24, с. 61].

Способи навчальної діяльності можуть відрізнятися за характером і ступенем складності й бути репродуктивними, проблемно-творчими, дослідницько-пізнавальними. Продуктом навчальної діяльності є внутрішнє новоутворення в психіці і діяльності в мотиваційному, ціннісному та смисловому аспектах, формування знань і умінь застосовувати їх для вирішення різноманітних практичних завдань.

Основним результатом навчальної діяльності є сформованість теоретичного мислення учнів. Саме від рівня сформованості теоретичного мислення, що приходить на зміну мисленню емпіричному, залежить характер усіх здобутих під час подальшого навчання.

Однією з умов підвищення якості самоорганізації молодших школярів є раціоналізація їхньої навчальної діяльності, що передбачає спеціальні педагогічні прийоми і способи побудови навчальної роботи. Раціоналізація навчальної діяльності – це введення більш доцільної організації навчальної роботи відповідно до особистих і суспільних потреб, надання навчально-пізнавальній діяльності досконалішого характеру, поліпшення способів виконання на основі вивчення її механізмів. Важливе значення при цьому має стиль мислення, орієнтований на оптимізацію діяльності; установка пізнавати і творити. Завдяки цьому з'являється можливість досягнення кінцевої мети з найменшими витратами сил (енергії), часу й матеріальних ресурсів. Ознака раціоналізації – уміння планувати діяльність, щоб кілька процесів, завдань, дій, операцій протікали одночасно.

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що одним із способів раціоналізації навчальної діяльності є її самоорганізація. Самоорганізація навчальної діяльності повинна починатися, зазвичай, з самопізнання – процесу, за допомогою якого людина отримує знання про себе, а також процесу пізнання сутності, здібностей і можливостей власного «Я». Важливо зрозуміти, як розвивається це знання, як з окремих одиничних ситуативних образів воно формується в поняття, що відображає сутність людини, якою і виражається ступінь її суспільної цінності. Співвіднесення знання про себе з соціальними вимогами й нормами дає людині можливість визначити своє місце в системі суспільних відносин. У цьому виявляється принцип опосередкованого пізнання людиною самої себе: у процесі взаємодії із зовнішнім світом людина, виступаючи активно діючою особою, пізнає світ, а разом з тим і себе.

Самопізнання в повсякденному житті учня початкової школи є відтворенням та осмисленням того, що він робить, як діє, чому саме так та ін. Тобто це — звичайна повсякденна діяльність, яка зовнішньо не відрізняється від будь-якої іншої, звичної та необхідної для особистості. Адже особистість, з одного боку, усвідомлює особливості своєї фізичної, соціальної, духовної природи, протягом життя навчається враховувати індивідуальні відмінності та вибудовувати певний спосіб діяння у світі відповідно до цих відмінностей, з іншого боку, враховувати об'єктивні вимоги. Характерною особливістю самопізнання є неперервна взаємодія з іншими психічними утвореннями, якостями, властивостями, які або сприяють цій роботі, або її гальмують. Існують різноманітні форми самопізнання, такі як самоосмислення, самокритика, саморозуміння, самооцінка, самозбагнення, рефлексія тощо [12].

У концепції НУШ зазначено, що для повноцінного засвоєння молодшими школярами розумових дій і понять, які є повноцінними елементами самопізнання, доцільно дотримуватись такої послідовності:

1) *виконання опередмеченої дії.* Цей етап заснований на здобуті реального досвіду. Діти маніпулюють групою фізичних об'єктів, виділяють у них ті аспекти, які свідчать про їхнє застосування, виконують дії з ними. Для виконання опередмечених дій використовують або реальні предмети, або їхні моделі (палички, смужки, намистини, кубики тощо);

2) *виконання дії у частково матеріалізованій формі.* Під час цього етапу діти працюють з об'єктами, зображеними на ілюстраціях посібників або на екрані. Ті самі дії, що розглядалися на попередньому етапі, тепер подано у формі зображень. Такі дії супроводжуються детальним коментуванням уголос кожного кроку, тобто зі словесним поясненням усіх здійснюваних операцій. До наступного етапу переходять лише після ретельного закріплення матеріалу;

3) *виконання дії в абстрактному вигляді за допомогою системи символів, знаків.* На цьому етапі коментування дії поступово переходить у внутрішній план – спочатку вона промовляється пошепки, а потім – про себе в розгорненому, й, нарешті, – скороченому вигляді.

Невід'ємним складником самооцінювальної діяльності є формування в учнів здатності самостійно контролювати власний розвиток. Як стверджує І. Зимня, самоконтроль – це здатність людини регулювати власну діяльність і поведінку. Людина вчиться свідомо контролювати й аналізувати власні вчинки, здійснюючи їх критичну самооцінку, порівнюючи кінцевий результат із запланованим, відчуючи задоволення, радість, гордість за результати власної діяльності [7]. Л. Рибалко вважає самоконтроль діяльністю, яка спрямована на аналіз, усвідомлення результативності та ступеня ефективності власної навчально-пізнавальної діяльності, причин її успішності та неуспішності [19]. На думку Ш. Амонашвілі та Г. Ксендзової, самоконтроль – це самостійна експертиза діяльності людини, яка може впливати на розвиток таких її якостей як організованість і відповідальність.

Розвиток самоконтролю молодших школярів у навчальній діяльності протікає, на думку А. Сердюк [21, с.18], за визначеними закономірностями. На початку навчання в школі оволодіння самоконтролем є для дітей самостійною формою діяльності, зовнішньою щодо до основного завдання. Учні ще погано розуміють його роль, віддають перевагу контролю з боку дорослих. І тільки поступово, завдяки багаторазовим і постійним вправам, самоконтроль перетворюється в необхідну ланку навчальної діяльності, включену в процес її виконання. Тільки у другому, а особливо у третьому класі, самоконтроль починає все більш помітно виявлятися як «складова частина» навчальної діяльності. У цей період молодші школярі опановують конкретні прийоми його здійснення і виявляють розуміння значення самоконтролю як засобу попередження помилок, кращого засвоєння навчального матеріалу.

Цієї ж думки дотримується Г. Собієва [22, с.51], яка стверджує, що контроль за правильністю власних дій передбачає оволодіння учнями спеціальними прийомами і способами здійснення самоконтролю. В якості обов'язкової умови самоконтролю є сформованість у дітей необхідного запасу знань і умінь їх використання. На третьому році навчання в молодших школярів починає все помітніше виявлятися тенденція підпорядковувати самоконтролю не тільки результати навчальної діяльності, але й перевіряти свої дії в процесі її виконання. Показ зразка, за яким учень міг би здійснювати самоконтроль, є ще однією обов'язковою умовою формування самоконтролю на початкових етапах. Що молодший школяр, то більше він потребує того, щоб йому показали зразок. Тут важливо відзначити, що динаміка формування самоконтролю нерозривно пов'язана із змінами характеру використовуваного зразка-еталону [13, с.157].

Самоконтроль передбачає формування в учнів уміння самостійно контролювати ступінь засвоєння навчального матеріалу, знаходити допущені помилки, неточності, визначати шляхи ліквідації виявлених прогалин. Самоконтроль реалізується у формі самоперевірок учнями ступеня засвоєння вивченого матеріалу, оцінки реальності отриманих відповідей у задачах. Контроль і самоконтроль забезпечують функціонування зворотного зв'язку в навчальному процесі – одержання інформації про ступінь труднощів, типові недоліки. Для організації самоконтролю можна використовувати різноманітні листки самоконтролю, оформлені у цікавий для дітей спосіб. Здійснення зворотного зв'язку з учнями в процесі самоконтролю діяльності має орієнтувати їх на успіх, підтримувати й надихати на саморозвиток і вдосконалення. Таким чином, виявляється формувальний характер контролю особистісного розвитку учнів та хід набуття ними навчального досвіду і компетентностей.

Ще одним елементом, реалізація якого сприяє формуванню навичок СОНД, є самооцінювання учнів. Самооцінювання учнями своїх досягнень на уроці дає змогу постійно контролювати власні досягнення, краще спланувати свій час і роботу, свої успіхи, спостерігати й бачити самому, а не чекати на їх оцінювання вчителем, частіше отримувати оцінки, покращувати власні досягнення з предмету.

Самооцінювання – судження людини про міру наявності в неї тих чи інших якостей, властивостей співвідносно з певним еталоном, зразком. Самооцінювання – вияв оцінного ставлення людини до себе. Самооцінка є результатом передусім розумових операцій – аналізу, порівняння, синтезу [23].

У методичних рекомендаціях наголошено, що діти початкової школи дуже чутливі до оцінки дорослими, і вчитель має дуже уважно ставитися до цих особливостей дітей. Молодші школярі мають характерну особливість сприймати оцінку за виконання якогось завдання як оцінювання себе, а тому негативну оцінку вони розуміють як вияв негативного ставлення до себе з боку вчителя [17].

У методичних рекомендаціях щодо оцінювання навчальних досягнень учнів виокремлено 5-ступеневий алгоритм роботи вчителя з оцінювання. Перший крок – це формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей. Наступне – це ознайомлення учнів із критеріями оцінювання, адже це робить процес прозорим і зрозумілим. Третє, не менш важливим кроком для створення успішної системи оцінювання в класі є забезпечення активної участі учнів у процесі оцінювання. Четвертий крок – забезпечення можливості й уміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія). П'ятий крок алгоритму дій вчителя, що має створити ефективну систему оцінювання в класі, – корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Серед інших компонентів формувального оцінювання виокремлено такі: конкретний аналіз допущених учнем помилок і труднощів, що постали перед ним та конкретні вказівки щодо покращення

досягнутого результату. Ці компоненти фахівці радять почати застосовувати з другого класу й поглиблювати рівень за рівнем упродовж навчання в початковій школі.

Під час організації самооцінювальної діяльності учнів на уроці вчителю треба дотримуватися таких умов: до кожної конкретної навчальної ситуації критерії оцінювання навчальної діяльності розробляти спільно з учнями; постійно створювати необхідну психологічну атмосферу довіри і взаєморозуміння [17].

Висновки. Таким чином, провідним завданням сучасної початкової школи є формування в учнів активності, самостійності та вмінь навчальної самоорганізації. У діяльності педагога є важливим формування в учнів умінь «навчальної самостійності», що є основою навички самоорганізації навчальної діяльності. Поняття «самоорганізація навчальної діяльності» є не новим, проте зараз воно набуло особливої актуальності в результаті виникнення низки суперечностей. Говорячи про сутність самоорганізації, ми розуміємо її як сукупність всіх особистісних здібностей, які дають змогу ефективно організовувати навчальну діяльність. Такими здібностями науковці та педагоги називають уміння самоконтролю, самомотивації, цілеспрямованість, цілепокладання, активність, рефлексію та ін. Концепція Нової Української школи передбачає однією із ключових компетентностей «уміння вчитися впродовж життя». Це підсилює та актуалізує проблему формування навички самоорганізації навчальної діяльності.

Література

1. Аверін М. В. О. Сухомлинський – провісник педагогіки самоорганізації особистості / М. Аверін // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 123(2). – С. 8–13.
2. Бех І. Д. Молодший школяр у вікових закономірностях / І. Д. Бех // Початкова школа. – 2015. – №1. – С. 10–13.
3. Бондаревская Е. В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания: Учеб. пособие для студентов педвузов и слушателей ИПК / Е. В. Бондаревская, Кульневич С. В. – М.-Ростов н/Д, 1999. – 560 с.
4. Воробьёва М. А. Связь мотивации учебной деятельности с самоорганизацией деятельности у студентов / М. А. Воробьёва // Педагогическое образование в России. – 2012. – №6. – С. 184–188.
5. Давыдов В. В. Концепция учебной деятельности школьников / В. В. Давыдов, А. К. Маркова // Вопросы психологии. – 1981. – № 6. – С. 13–26
6. Журавльова Л. С. Проблема організації самостійної діяльності учнів в умовах початкової школи: соціально-педагогічний аспект / Л. С. Журавльова // International scientific conference, Kaunas, Lithuania. – 2018. – С. 23–26.
7. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов / И. А. Зимняя. – Изд. 2-е, доп., испр. и перераб. – Москва : Логос, 1999. – 384 с.
8. Кашникова Е. Ю. Характеристика самообразовательной деятельности в рамках генетического, структурно-функционального и динамического подходов / Е. Ю. Кашникова // Теория и практика профессионального образования: педагогический поиск : сборник научных трудов / под ред. Г. Д. Бухаровой. – Екатеринбург : Издательство РГППУ, 2003. – Вып. 3, Ч. 1. – С. 99–107.
9. Кириллова А. В. Диагностика самоорганизации будущих педагогов / А. В. Кириллова // Среднее профессиональное образование. – 2012. – №2. – С. 32–33.
10. Кириллова А. В. Модель совершенствования самоорганизации будущего педагога в процессе внеучебной деятельности / Кириллова А. В. // Дискуссия. – 2013. – № 10 (40). – С. 146–150.
11. Концепція Нової Української школи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
12. Крошка О. І. Самопізнання як форма емоційнооцінного ставлення до себе на провідних етапах онтогенетичного розвитку / О. І. Крошка // Вісник Одеського національного університету. – Т.15. – Вип.4. – 2010. – С. 117–124.
13. Ілійчук Л. Формування навичок самоконтролю молодших школярів у навчальному процесі початкової школи / Л. Ілійчук // Гірська школа Українських Карпат. – № 12–13. – 2015. – С. 155–159
14. Малихін О. Управління й самоуправління організацією самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів / О. Малихін // Молодь і ринок. – №1(72). – 2011р. – С.33–37
15. Мислення в діяльності молодших школярів / За ред. Г. С. Костюка, Г. О. Балла. – Київ : Рад. школа, 1981. – 159 с.
16. Михневич С. Н. Самоорганизация студентов-первокурсников в период адаптации к обучению в вузе / С. Н. Михневич // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии : сб. ст. по материалам XII междунар. науч.-практ. конф. Ч. II. Новосибирск, 2012. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskie-osobennosti-soprovozhdeniya-studentov-vuza-po-formirovaniyu-u-nih-navykov-samoorganizatsii-deyatelnosti>
17. Наказ МОН про впровадження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 1 класу в НУШ URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/924.pdf>
18. Попова Н. П. Технологическая модель формирования у педагога рефлексивной самоорганизации в управлении коммуникацией / Н. П. Попова // Становление и развитие региональных систем педагогического образования: Тезисы научно-практической конференции. – Новгород: МО и ПО РФ, НовГУ им. Ярослава Мудрого, РЦРО, 1996. – С. 23–28.
19. Рибалко Л. С. Організація самоконтролю школярів у процесі навчання : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Рибалко Людмила Сергіївна. – Харківський педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 1995. – 24 с.
20. Савченко О. Я. Початкова ланка в системі безперервної освіти / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 1989. – №4. – С. 5-9.
21. Сердюк А. К. Психологические особенности воспитания самоконтроля в учащихся I-III классов в учебной работе : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.00 «Педагогические науки» / А. К. Сердюк. – К., 1953. – 28 с.

22. Собиева Г. А. Формирование навыков самоконтроля у учащихся начальных классов на уроках / Г. А. Собиева // Вопросы психологии. – 1964. – № 2. – С. 49–56.
23. Соціолого-педагогічний словник / уклад. С. У. Гончаренко [та ін.] ; ред. В. В. Радул. – К. : «ЕкОб», 2004. – 304 с.
24. Эльконин Д. Б. Психическое развитие в детских возрастах: Избранные психологические труды / Под редакцией Д. И. Фельдштейна. Издание 2-е, стереотипное. – М. : Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. – 416 с.
25. Kostromina S. (2013). Academic Skills as a Basis for Self-organization of Human Activity. In Academic Skills as a Basis for Self-organization of Human Activity URL: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.611>

References

1. Averin M. V. O. Sukhomlynskyi – provisnyk pedahohiky samoorhanizatsii osobystosti / M. Averin // Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Serii: Pedahohichni nauky. – 2013. – Vyp. 123(2). – S. 8–13.
2. Bekh I. D. Molodshyi shkoliar u vikovykh zakonmirmostiakh / I. D. Bekh // Pochatkova shkola. – 2015. – #1. – S. 10–13.
3. Bondarevskaja E. V. Pedagogika: lichnost' v gumanisticheskikh teoriyah i sistemah vospitaniya: Ucheb. posobie dlja studentov pedvuzov i slushatelej IPK / E. V. Bondarevskaja, Kul'nevich S. V. – M.-Rostov n/D, 1999. – 560 s.
4. Vorob'jova M. A. Svjaz' motivacii uchebnoj dejatel'nosti s samoorganizaciej dejatel'nosti u studentov / M. A. Vorob'jova // Pedagogicheskoe obrazovanie v Rossii. – 2012. – №6. – S. 184–188.
5. Davydov V. V. Koncepcija uchebnoj dejatel'nosti shkol'nikov / V. V. Davydov, A. K. Markova // Voprosy psihologii. – 1981. – № 6. – S. 13–26/
6. Zhuravlova L. S. Problema orhanizatsii samostiinoi diialnosti uchniv v umovakh pochatkovoi shkoly: sotsialno-pedahohichniy aspekt / L. S. Zhuravlova // International scientific conference, Kaunas, Lithuania. – 2018. – S. 23–26.
7. Zimnjaja I. A. Pedagogicheskaja psihologija : uchebnik dlja vuzov / I. A. Zimnjaja. – Izd. 2-e, dop., ispr. i pererab. – Moskva : Logos, 1999. – 384 s.
8. Kashnikova E. Ju. Harakteristika samoobrazovatel'noj dejatel'nosti v ramkah geneticheskogo, strukturno-funkcional'nogo i dinamicheskogo podhodov / E. Ju. Kashnikova // Teorija i praktika professional'nogo obrazovanija: pedagogicheskij poisk : sbornik nauchnykh trudov / pod red. G. D. Buharovoij. – Ekaterinburg : Izdatel'stvo RGPPU, 2003. – Vyp. 3, Ch. 1. – S. 99–107.
9. Kirillova A. V. Diagnostika samoorganizacii budushhih pedagogov / A. V. Kirillova // Srednee professional'noe obrazovanie. – 2012. – №2. – S. 32–33.
10. Kirillova A. V. Model' sovershenstvovanija samoorganizacii budushhego pedagoga v processe vneuchebnoj dejatel'nosti / Kirillova A. V. // Diskussija. – 2013. – № 10 (40). – S. 146–150.
11. Kontsepsiia Novoi Ukrainskoj shkoly. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
12. Kroshka O. I. Samopiznannia yak forma emotsiinootsinnnoho stavlennia do sebe na providnykh etapakh ontohenetychnoho rozvytku / O. I. Kroshka // Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. – T.15. – Vyp.4. – 2010. – S. 117–124.
13. Iliichuk L. Formuvannia navychok samokontroliu molodshykh shkoliariv u navchalnomu protsesi pochatkovoi shkoly / L. Iliichuk // Hirskha shkola Ukrainskykh Karpat. – # 12–13. – 2015. – S. 155–159
14. Malykhin O. Upravlinnia y samoupravlinnia orhanizatsiieu samostiinoi navchalnoi diialnosti studentiv vyschyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv / O. Malykhin // Molod i rynok. – #1(72). – 2011r. – S.33–37
15. Myslennia v diialnosti molodshykh shkoliariv / Za red. H. S. Kostiuka, H. O. Balla. – Kyiv : Rad. shkola, 1981. – 159 s.
16. Mihnevich S. N. Samoorganizacija studentov-pervokursnikov v period adaptacii k obucheniju v vuze / S. N. Mihnevich // Lichnost', sem'ja i obshchestvo: voprosy pedagogiki i psihologii : sb. st. po materialam XII mezhdunar. nauch.-prakt. konf. Ch. II. Novosibirsk, 2012. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskie-osobennosti-soprovozhdeniya-studentov-vuza-po-formirovaniyu-u-nih-navykov-samoorganizatsii-deyatelnosti>
17. Nakaz MON pro vprovadzhennia metodychnykh rekomendatsii shchodo otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv I klasu v NUSh URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/924.pdf>
18. Popova N. P. Tehnologicheskaja model' formirovanija u pedagoga refleksivnoj samoorganizacii v upravlenii kommunikaciej / N. P. Popova // Stanovlenie i razvitie regional'nyh sistem pedagogicheskogo obrazovanija: Tezisy nauchno-prakticheskoi konferencii. – Novgorod: MO i PO RF, NovGU im. Jaroslava Mudrogo, RCRO, 1996. – S. 23–28.
19. Rybalko L. C. Orhanizatsiia somokontroliu shkoliariv u protsesi navchannia : avtoref. dys... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Rybalko Liudmyla Serhiivna. – Kharkivskiy pedahohichniy un-t im. H. S. Skovorody. – Kh., 1995. – 24 s.
20. Savchenko O. Ya. Pochatkova lanka v systemi bezperervnoi osvity / O. Ya. Savchenko // Pochatkova shkola. – 1989. – # 4. – S. 5–9.
21. Serdjuk A. K. Psihologicheskie osobennosti vospitaniya samokontrolja v uchashhijsja I-III klassov v uchebnoj robote : avtoref. dis. kand. ped. nauk : spec. 13.00.00 «Pedagogicheskie nauki» / A. K. Serdjuk. – K., 1953. – 28 s.
22. Sobieva G. A. Formirovanie navykov samokontrolja u uchashhijsja nachal'nyh klassov na urokah / G. A. Sobieva // Voprosy psihologii. – 1964. – № 2. – С. 49–56.
23. Sotsioloho-pedahohichniy slovnyk / uklad. S. U. Honcharenko [ta in.] ; red. V. V. Radul. – K. : «EkOb», 2004. – 304 s.
24. Jel'konin D. B. Psihicheskoe razvitie v detskih vozrastah: Izbrannye psihologicheskie trudy / Pod redakciej D. I. Fel'dshtejna. – Izdanie 2-e, stereotipnoe. – M. : Izdatel'stvo «Institut prakticheskoi psihologii», Voronezh: NPO «MODJeK», 1997. – 416 s.
25. Kostromina S. (2013). Academic Skills as a Basis for Self-organization of Human Activity. In Academic Skills as a Basis for Self-organization of Human Activity URL: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.611>